

Mededelingen
van de STICHTING
FAMILIE VIS van ZAANDIJK
nummer 22, november 1991
redactie: Dirk Vis, Piet Vis
adres: De Wittestraat 5
4301 MV Zierikzee

Heyme Vis & Zoonen

Hoe was een eeuwenlang voortbestaan mogelijk?

Vervolg van blz. 177

Om de wille van de aankoop van 'De Duynjager' heeft Jan Heymesz. zich moeten ontdoen van zijn aandeel in 'De oude Quaker' die in zijn geheel overging naar de familie Duyn. De pellerij werd toen (voorlopig!) door de familie Vis opgegeven. De op 20 september 1740 door notaris Pet opgemaakte inventaris van de bezittingen van Claas Vis is een interessant document; de gehele voorraad verfwaren wordt opgesomd en hij bezat verschillende percelen land.

De totale nalatenschap beliep ruim 25.000 gulden. De financiële positie van zijn broer Jan Vis was gunstiger. Diens zorgvuldig beheer leidde tot voortdurende uitbreiding van de zaken, vooral nadat zijn enige zoon, Heyme Vis (1729-1792), jong in de zaak opgeleid, zijn vader terzijde stond. Aanschaf van een derde molen werd noodzakelijk: in 1764 is uit de boedel van de overleden verfmaler Pieter Zoomer de molen 'De Pauwin' gekocht. Op naam van Heyme Vis is deze molen op 4 februari 1765 opgenomen in het zogenaamde Verfen Snuifcontract. De oude Jan Vis

alias Jan Duyn had zich toen waarschijnlijk al uit de zaak teruggetrokken, hij overleed in 1766. Ik herinner mij met genoegen het door Heyme II zelf aangelegde en bijgehouden grootboek over deze jaren, keurig en accuraat, maar toch

*Verfmolen
'De Pauwin'*

gekenmerkt door gemoedelijkheid en frisheid, vergeleken met de stijve en dorre boekhouding van een eeuw later. Geboekt worden genoegelijke huishoudelijke aankopen in compensatie met verkochte fabrieksproducten. Van een Friese relatie wordt boter betrokken: 80 pond, met 9 pond overwicht inclusief accijns 21 gulden, 11 stuivers en 12 penningen. Een klant die geregeld 'gedempte tonneswart', loodwit en andere kleurstoffen betreft wordt gecrediteerd voor van hem ontvangen 'een gladde hangklok'. Er wordt brandhout, komijnekaas uit Friesland en andere huishoudelijke artikelen gekocht in ruil voor eigen leveranties. Misschien zijn het soms gedwongen ruilen geweest. Ondanks de algemene malaise in het laatste kwart van de 18^e eeuw - Heyme Vis' jaaromzet gaat van circa 30.000 gulden in 1767 in de volgende jaren iets omlaag - weet Heyme zijn kapitaal gestadig te vergroten, de zaak blijft behoorlijk winstgevend. Gelukkig, want er zullen weer twee gezinnen van de opbrengst moeten leven. Het zijn de zoons Klaas Vis (1759-1802) en Jan Vis (1765-1818) die beiden degelijk in de zaak zijn opgeleid; Klaas is al op 21-jarige leeftijd procuratiehouder. Toen Jan, de jongste zoon, 18 jaar was stond het al vast dat zowel hij als zijn broer in de zaak zouden opvolgen. Dat blijkt uit het testament dat Heyme II en zijn vrouw Neeltje Zwaardemaker in 1783 laten opmaken. De opvolging wordt zorgvuldig geregeld: de zoons kunnen na het overlijden van hun ouders de drie molens c.a. overnemen voor de somma van 12.000 gulden benevens de verfstoffen en verdere aanhorigheden tegen de prijs van deskundige taxatie. Op 26 september 1792 verklaren de zoons dit te accepteren. Bij de boedelscheiding in 1793 konden zij geheel onbezwaard de molens en de hele affaire - elk voor de helft - toebedeeld krijgen. Het vermogen van vader Heyme bedroeg

niet meer dan 75.000 gulden maar toch kunnen de overige erfgenamen, Hendrik Gruys en Adriaan Honigh, beiden olieslagers en getrouwd met Neeltje en Maartje Vis, het aan die dochters toekomende erfdeel in contanten ontvangen. Dat is dus een geriefelijke situatie voor de broers die onafhankelijk van familieleden hun beleid kunnen voeren en zich de winst toedelen. De waarde van de goodwill die in de zaak zit wordt blijkbaar als vanzelfsprekend geschonken aan de voortzetters van de onderneming.

Voor de tweede maal was de compagnieschap in handen van een Jan en een Klaas Vis maar ook deze keer kon er niet van een lange samenwerking sprake zijn. Klaas Vis sterft al in januari 1802 en zijn weduwe Trijntje Volmer blijft achter met zeven minderjarige kinderen waarvan de oudste, Heyme, sterft in 1814, 29 jaar oud. Hij zal wel de aangewezen opvolger in de zaak zijn geweest want zijn broer Adriaan begaf zich weer in de pellerij, daarmee een oude traditie opnemend. Een zoon Klaas sterft in 1818 op 22-jarige leeftijd. Het is Trijntje Volmers derde zoon, Pieter Vis (1793-1869), die al vroeg zijn moeder bijstaat in de affaire die zij na de dood van haar man moest mede-beheren. Haar zwager Jan Vis was tot zijn dood in 1818, het hoofd van de zaak. Een energiek man, midden in de woelige gebeurtenissen van zijn tijd actief, een fel patriot die in 1795 deelnam aan de kiezersvergaderingen en deze notuleerde. De molen 'De Duynjager' liet hij vergroten en moderniseren en ook in de moeilijke jaren van de Franse overheersing wist hij de zaak in stand te houden. Maar als hijzelf en, kort daarna, zijn schoonzuster heengaan (resp. 1818 en 1819) is de noodzakelijke erfdeling veel ongunstiger dan bij de scheiding in 1793. Van de moeilijkheden aan de kant van de erfgenamen van Klaas

Vis zijn we niet op de hoogte maar des te beter kennen we de zorgen van Trijntje Cleyndert (1773-1834), de weduwe van Jan Vis die in 1818 met zes kinderen achterblijft. Onder deze zes kinderen moest vaders vermogen verdeeld worden. In 1810 bedroeg dat vermogen nog 61.000 gulden maar in 1819 rest slechts ruim 23.000 gulden. Het is de oudste zoon Heyme (1796-1867) die al vroeg werd ingewijd en tot potentiële opvolger van zijn vader bestemd. Nauwelijks 16 jaar oud vergezelt hij zijn vader al

*Heyme Vis (Heyme III)
1796-1867*

op 'steevaardersdag' naar Amsterdam. Hoewel astmatisch van aanleg lukte het niet om hem voor de militie afgekeurd te krijgen en moet er een remplaçant worden geleverd. De vroegtijdige opleiding in zaken bewijst zijn nut als Heyme al op 22-jarige leeftijd vaders taak moet

overnemen.

De deling van de nalatenschap in 1819 is geen eenvoudige zaak. Heyme zowel als zijn moeder krijgen elk een vierde gedeelte van de verfwaren toebedeeld. De volwassen dochters Neeltje Zwaardemaker-Vis en Trijntje die ongehuwd bleef zien zich 'halve' molens toebedeeld. Moeder Trijntje Cleyndert blijft mede-vennote en het lukt haar om vijf jaar later drie 'halve' molens van de dochters terug te kopen. Maar wat een zorg zal er zijn besteed aan de regeling die het overlijden van Trijntje Vis-Cleyndert moet voorafgaan! Wanneer zij op 3 november 1834 sterft blijkt zij aan elk van haar zes kinderen, waaronder ook de 'voordochter' Neeltje Zwaardemaker-Vis, gelijke porties in haar nalatenschap te hebben vermaakt. Haar zoon Heyme mag tegen taxatieprijs haar aandelen in de drie molens overnemen. Verfwaren horen dan niet meer tot de nalatenschap, Heyme zal ze al hebben teruggekocht. De positie van deze Heyme III zal aanvankelijk heel moeilijk zijn geweest, aan zijn mede-erfgenamen heeft hij aanzienlijke betalingen moeten doen, althans schuldbekentenissen moeten afgeven. Zijn zwager Dirk Zwaardemaker en zijn broer Albert, stichter van de firma Albert Vis te Wormerveer, hebben hem in de moeilijkheden gesteund. Broer Klaas, in 1834 de stichter van de solide effecten-firma Klaas Vis Jansz. zal daarbij de betrouwbare adviseur zijn geweest.

Het zijn nu de neven Pieter Vis Klaaszoon (1793-1869) en Heyme Vis Janszoon (1796-1867) die gedurende veertig jaar tezamen de zaken hebben geleid en geconsolideerd. Vooral in de twintiger jaren stijgt het debiet en er moet een vierde molen worden aangeschaft: de pelmolen 'De Stijfselbak', in 1826 gekocht van de firma Adriaan Vis & Comp, de broer van deelgenoot Pieter Vis. 'De

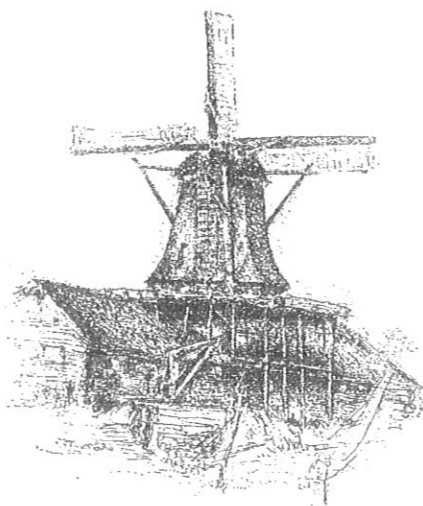

Stijfselbak' heeft men toen laten ombouwen tot verfhoutmolen, een kostbare aangelegenheid. De firmanten durven wat aan. Ook bij tegenslag treffen zij dadelijk de nodige maatregelen om de schade te beperken. In de eerste helft van de 19^e eeuw waren die tegenslagen velerlei: stormrampen brachten schade toe aan de molens, schepen met kostbare lading vergingen, vaak kon door 'besloten water' niet op tijd geleverd worden. Het ergste waren de branden. Op 5 juli 1841 verbrandt de molen 'De gekroonde Visscher', na 116 jaren dienst. Men heeft als vervanging in 1842 de molen 'De Spinbol' gekocht, een verf- en snuifmolen gelegen aan de Nauwerna'se vaart onder Krommenie. Maar al op 18 april 1855 wordt deze molen door brand getroffen. In plaats daarvan wordt

*Heyme Vis Jr. (Heyme IV)
1827-1914*

nog in datzelfde jaar gekocht de molen 'Het Oosterkattegat', bewesten de Zuiddijk te Zaandam, dus gunstiger gelegen. Ook in het privéleven van de firmanten zijn het altijd weer ernstige gebeurtenissen die regeling vereisen. In 1839 sterft Antje de Vries, de vrouw van Heyme III, in de leeftijd van 42 jaar. Dat was slechts 5 jaar na het heengaan van Heyme's moeder Trijntje Cleyndert. En nu is het wel heel moeilijk om de zaak bij elkaar te houden en toch voor de kinderen hun moederlijk erfdeel te reserveren, vooral omdat moeder zonder testament overleed. Zware hypotheeken kwamen te rusten op de 'halve' molens en ook deze moesten weer worden afgelost. Heyme III heeft zijn zoon 'Heyme Vis Jr.' (1827-1914) tot zijn opvolger bestemd en hem al vroeg in de zaak

'Het Oosterkattegat'

De destijds aan de Voorzaan gelegen molen 'Het Oosterkattegat' is gebouwd als houtzaagmolen (windbrief aan Hendrik Kat in 1694). Na omstreeks 1743 oliemolen te zijn geworden, heeft in 1855 verbouwing tot verfmolen plaatsgevonden. De molen is in 1898 gesloopt. Een koppel kantstenen, afkomstig uit 'Het Oosterkattegat', bevindt zich nog in de oliemolen 'De Os', die deel uitmaakt van de rij molens aan de Zaanse Schans.

Stoomfabriek 'De Vooruitgang'

opgeleid. Dat was een belangrijke beslissing, genomen met voorbijgaan van de oudste zoon Jan Vis (1824-1886) die blijkbaar niet geschikt werd geacht voor de leiding van de aloude firma. Zijn vader kocht voor hem een brood- en koekbakkerij maar ook dat werd geen succes, hij was tenslotte broodverkoper in Amsterdam. Broer Heyme daarentegen heeft tot kort voor zijn dood, dat wil zeggen gedurende meer dan zestig jaar de zaken bestuurd. Heyme III's compagnon 'neef Pieter Vis' bestemde zijn zoon Klaas tot opvolger. Deze is in 1841 op 24-jarige leeftijd in de zaak opgenomen maar sterft al op 23 februari 1843. De regeling over de opvolging van 29 januari 1841 (notaris Jacob Dozy) behandelt uitvoerig de situatie die zou ontstaan als Heyme III zou sterven met achterlating van uitsluitend minderjarige kinderen. Onder voogdij en met hulp van een aan te stellen 'bediende' (bedrijfsleider) zullen de erven de zaken moeten voortzetten totdat de zoon Heyme de leeftijd van 23 jaar

zal hebben bereikt. Deze Heyme jr. mag zich dan desgewenst ontdoen van het deelgenootschap van zijn broers en zusters om alleen in zijn vaders plaats te treden. Op 1 juni 1850 - de jonge Heyme is dan inderdaad 23 jaar - treedt de jongere generatie toe tot de vennootschap (notaris Joh. Evenblij, Zaandam). Behalve Heyme jr. is dit de heer Jan Schiere, schoonzoon van de firmant Pieter Vis. Zij worden geacht vanaf 1 januari 1850 deelhebbers te zijn zowel in de 'fondsen' als in de winst op basis van 1/3 voor de seniores en 1/6 voor de juniorens. Overigens bleef de regeling van 1841 de basis voor de samenwerking gedurende de hele 19^e eeuw; belangrijk daarin was de bepaling dat bij overlijden van een der vennoten de overblijvenden gerechtigd zouden zijn niet alleen de verfwaren, maar alles wat tot de vennootschap behoort, over te nemen. Eerst in het jaar 1866 (notaris Dozy, 24 april) vindt de oudere generatie - de neven Pieter en Heyme Vis - het tijd om op te stappen. Zij zijn dan

beiden zeventigers! De opvolgers Jan Schiere en Heyme jr. zijn elkaars achterneven, er komt een merkbare afstand tussen de firmanten. De financiële positie van Heyme Vis jr. blijkt veel gunstiger dan die van zijn vader. Hij kan zelfs meermalen geld aan vader lenen wanneer die grote aflossingen moet doen. De oorzaak hiervan ligt voor een deel in het huwelijk van Heyme Vis jr., maar vooral in zijn capaciteit als goed financier. Hij was een zeer zuinig beheerder (vgl. P. Boorsma's vertelling over Heymebaas!) maar dat betekende geenszins dat hij blind zou zijn voor de eisen van de nieuwe tijd. Dit blijkt als op 19 oktober 1869 de molen 'De Stijfselbak' verbrandt. Het verfhoutmalen was toen nog steeds een bloeiend bedrijf en de molen was feitelijk onmisbaar. Maar nieuwe molens bouwde men niet meer, stoom had al lang zijn intree gedaan. Heyme Vis jr. maakte van de nood een deugd en zette zijn plan door: het bouwen van een stoom-verfhoutmalerij, de eerste en enige die aan de Zaan heeft bestaan.

Op 21 april 1870 wordt de eerste steen gelegd van de fabriek 'De Vooruitgang' door de toen jongste generatie: de 22-jarige Simon Schiere Jansz. en Dirk Vis Heymesz. Een nieuw begin dus? Jawel, maar niet te voorzien was toen dat de eeuwenoude verfhoutmalerij zijn einde naderde en geheel zou worden verdrongen door de fabricage van synthetische kleurstoffen. Als dat dan ook eenmaal een feit is gaat Heyme Vis & Zoonen zich uitsluitend toeleggen op het bereiden van aardverven. Ook de tijd van de windmolens is voorgoed voorbij. De molens worden verkocht, stuk voor stuk, tenslotte ook de laatste, 'De Duynjager', in 1909, de oudste molen van de firma die 215 jaar dienst heeft gedaan.

(Wordt vervolgd)

Dirk Vis

De illustraties van de hand van Dirk Vis zijn overgenomen uit 'Drie eeuwen verf'.

Rectificatie: Med. nr. 21, blz. 176, rechterkolom, regel 10: 1766 i.p.v. 1776

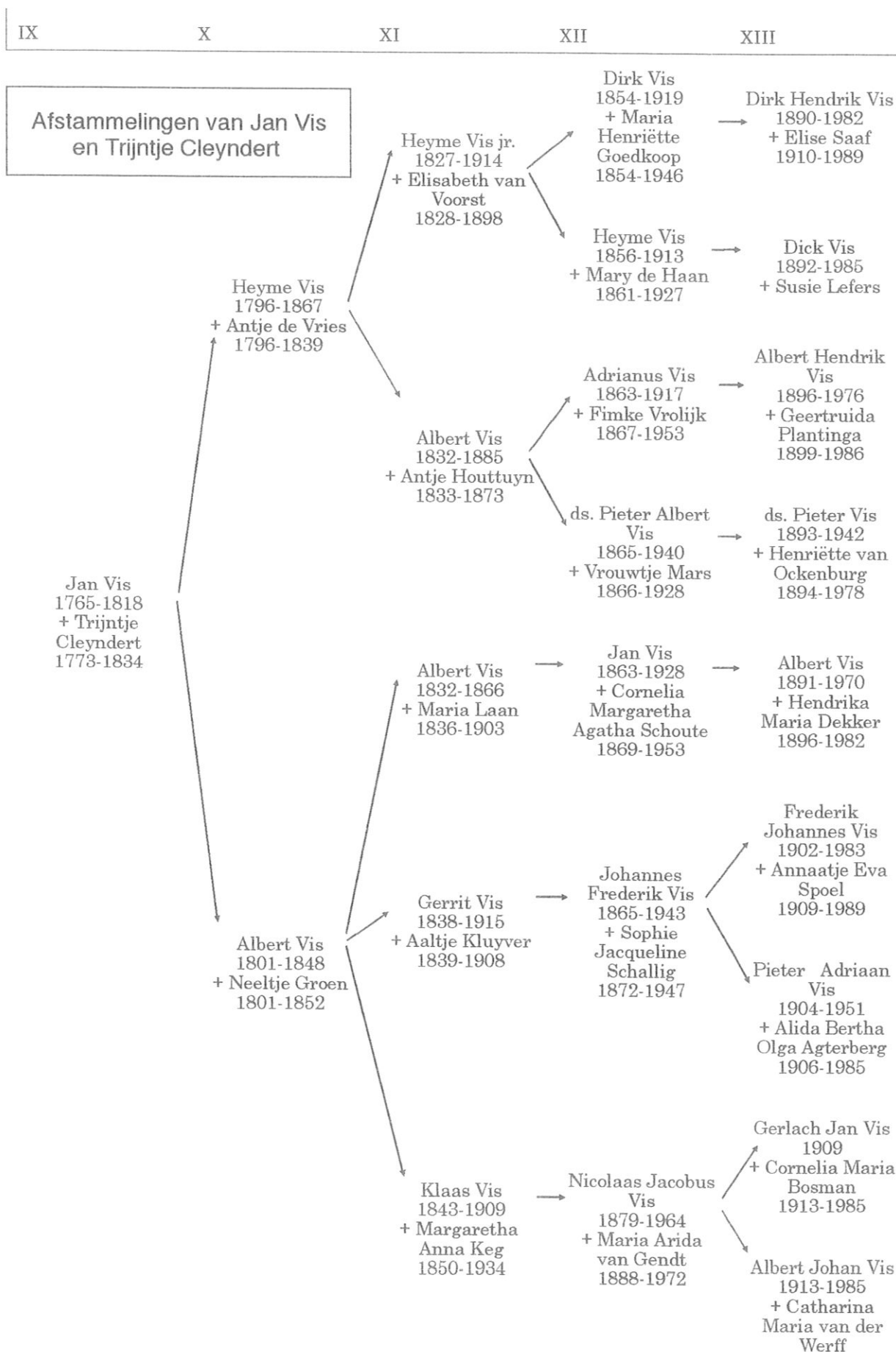
Familie 'Heyme Vis' in schema

Hierbij geven we een schematisch overzicht van de familie 'Heyme Vis'. De samenhang van de verschillende takken trachten we hiermee te verduidelijken. De rechterkolom bevat de namen en jaartallen van negen echtparen. Zij zijn de stamhouders van de 13e generatie in de afstamming van Heynric Pietersz. Oudtheyn (eerste generatie).

Elke thans levende drager van de naam VIS van deze familietak stamt af van één van deze echtparen, hetzij als hun kind, hetzij als hun kleinkind (mogelijk zelfs al als achterkleinkind!). Elk van hen kan dus in kolom XIII zijn ouders of grootouders vinden. Vandaar uit teruggaande naar generatie XII, XI en X wordt de samenhang van de verschillende takken duidelijk en blijkt tenslotte dat JAN VIS (1765-1818) en TRIJNTJE CLEYNDEERT (1773-1834) de stamouders zijn waarvan alle linies uitgaan.

We hopen hiermee het moeilijke overzicht van een grote familie wat te hebben vergemakkelijkt.

De familie Hajo Vis Jansz.

Hajo Vis Jansz. (1830-1898)* was de tweede zoon van Jan Vis en Aagje Houttuyn. Hij is 13 november 1856 gehuwd met Johanna de Jong (1833-1910). Uit dit huwelijk zijn vier zoons geboren.

Op bovenstaande foto, die waarschijnlijk is gemaakt ter gelegenheid van het 40-jarig huwelijksfeest op 13 november 1896, is de gehele familie vereeuwigd. Van links naar rechts zijn dit:
 Gerbrand Vis (1859-1917) en zijn echtgenote Adriana Dekker (1859-1934)
 Jan Vis (1858-1905) en zijn echtgenote Janke (Johanna) Semler (1860-1945)

Johanna Vis-de Jong en Hajo Vis Jansz.

Hajo Vis Jr (1861-1899) en zijn echtgenote Johanna Lehman (1863-1954)
 Pieter Vis (1863-1929) en zijn echtgenote Gezina Jannetta GÜthard (1863-1934)

* *Vis A Saandyk, blz. 180 en 370.*

Cees Vis 65 jaar *

Ter gelegenheid van zijn 65-ste verjaardag heeft beeldend kunstenaar Cees Vis (geb. 22 oktober 1926 te Zaandijk) in zijn ruime atelier in Haarlem een tentoonstelling ingericht van zijn linoleumsnedes en acrylschilderijen op papier. In aanwezigheid van vele familieleden en vrienden is deze tentoonstelling op 27 oktober j.l. geopend.

Cees Vis heeft een tekenopleiding aan de Rijks Academie voor Beeldende Kunsten te Amsterdam gevolgd. Daarna heeft hij zich o.m. in Parijs en Menton vooral op schilderen toegelegd, zowel met olieverf alsook in de vorm van aquarellen en pastellen.

Tijdens zijn studietijd in Amsterdam heeft hij de grote tentoonstelling van Franse wandtapijten bezocht en is daardoor zeer gefascineerd geraakt. In het bijzonder gold dit voor de wandtapijten van de Franse schilder Jean Lurçat.

Later heeft hij zelf leren weven en gedurende een lange reeks van jaren heeft hij zich vooral aan het weven van wandtapijten gewijd. Daarvan zijn er meerdere in opdracht vervaardigd, onder meer voor het ziekenhuis 'Sint Joannes de Deo' en het dagverblijf voor gehandicapten 'De Meerkring', beide te Haarlem. Na een periode waarin hij ook

Cees Vis

beschilderde kastjes heeft gemaakt, is hij de laatste jaren vooral bezig met linoleumsnedes en daarnaast met acrylschilderijen. De linoleumsnedes zijn meestal in meerdere kleuren en vaak gemaakt volgens de zogenaamde 'verloren druk'-methode.

In veel van zijn werk komt de sterke binding tot uiting met het landschap en de mensen van Mirabel, het dorp in het Franse departement Ardèche, waar hij al enkele tientallen jaren 's zomers verblijft in een door hemzelf gebouwd huis met atelier.

Alleen en met anderen is werk van hem te zien geweest op tentoonstellingen in Nederland, Frankrijk, Spanje en Duitsland. Recente tentoonstellingen zijn er geweest in het Ministerie van WVC te Rijswijk (1989) en in ziekenhuizen te Leidschendam en Soest (1991).

* *Vis A Saandyk, blz. 185 en 373.*

Mutaties op de genealogische staat van Jacob Vis en zijn nageslacht

- Cldbcee** *Margriet Henriëtte Paulowna Vis*, geb. 12 oktober 1985 te Nunspeet, dochter van Lambertus Gerbrand Vis en Henny van 't Veld.
- CVIaccaaa** *Patrick Ingenegeren*, geb. 22 oktober 1968 te Utrecht. ('Vis A Saandyk', blz. 390)
- CVIaccab** Het huwelijk van *Manette Maria Cornelia Carolina Ingenegeren* en *Johannes Antonie Landzaat* is in 1987 ontbonden (Vlg. Med. nr. 6, blz. 54).
- CVIaccaba** *Carola Antine Landzaat*, geb. 22 november 1977 te Leiden (niet Noordwijk aan Zee).
- CVIaccabb** *Froukje Landzaat*, geb. 10 mei 1980 te Noordwijk aan Zee.
- CVIaccabc** *Joost Landzaat*, geb. 15 juli 1982 te Noordwijk aan Zee.
- CVIaccac** *Drs Ingmar Ingenegeren*, geb. 9 mei 1954 te Zeist, tandarts te Bottrop in Duitsland ('Vis A Saandyk', blz. 390).
Zijn natuurlijk erkende kinderen ex matre *Bernadette Maria Francisca Kappers*:
- CVIaccaca** *Céline Odile Ingenegeren*, geb. 25 oktober 1984 te Groningen.
- CVIaccacb** *Odette Antoinette Ingenegeren*, geb. 11 maart 1989 te Bottrop (Duitsland).
- CVIaccada** *Dieuwke Hendriëtta Ingenegeren*, geb. 2 april 1985 te Bussum, dochter van Edo Jan Roald Ingenegeren en Dirkje Magdalena Boesveld.
- CVIaccadb** *Ridzert Arnaud Corstiaan Ingenegeren*, geb. 14 maart 1987 te Bussum (Correctie van codering, Med. nr. 15, blz. 127).

Mutaties familie Heyme Vis

Esther Jennifer Sharon Vis, geb. 20 juli 1991 te Hoogland, dochter van Ronald Pieter Vis en Yvonne Joyce Beckman Lapré.

Stichting Familie Vis van Zaandijk

Secretariaat: Jan Hajo Vis
Spechtlaan 375
2261 BK Leidschendam

Bestuurssamenstelling

Tot het bestuur van onze stichting zijn toegetreden: de heer Gerlach J. Vis te Enkhuizen, een vertegenwoordiger van de familie Heyme Vis, en mevrouw Anna M. Gosman-Vis te Rotterdam.

Familieëunie

Als datum voor de eerstvolgende familieëunie is door het bestuur gekozen: zaterdag 19 september 1992. Nadere informatie hierover volgt in de Mededelingen van april 1992.

Adreswijzigingen

Vriendelijk verzoek aan iedereen die de Mededelingen ontvangt, eventuele adreswijzigingen door te geven aan het secretariaat.

